

Coordonatorii colecției:

Șerban AXINTE
Bogdan CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**LESENCIUC, ADRIAN****Critica de direcție / Adrian LESENCIUC**

Iași: Junimea, 2024

ISBN 978-973-37-2486-5

Vol. 2: **Inelul. Mărimi scalare**

ISBN 978-973-37-2824-5

821.135.1.09

Redactor: Ioan RĂDUCEA
Tehnoredactor: Cezar BACIU
Coperta: Ionuț BROȘTIANU

Editura JUNIMEA,
Bulevardul Carol I
Parcul Copou, Iași
700 506
C. p. 85, Oficiul Poștal nr. 1, Iași
e-mail: edjunimea@gmail.com
revistascriptor@gmail.com
Telefon: 0232 705 837

© Adrian LESENCIUC
© Editura JUNIMEA, IAȘI – ROMÂNIA

Adrian LESENCIUC**Critica de direcție**

Volumul II

Inelul. Mărimi scalare**Editura JUNIMEA****2024**

nemulțumită e o bijuterie prin însuși faptul că forța de sugestie este cea care conduce la conturarea interioarelor (domestice și umane), care produce implicarea lectorului observator, condus de autor pe culoarele acestor interioare, devoalându-i-se doar vagi senzații de contur. O bijuterie sugestivă este proza ultrascurtă *Trei momente ale zilei* (p. 10), alcătuită din propoziții non-canonice, cu o principală sugerată, în care tema e surclasată de remă, în care noutatea în producția enunțiativă nu mai depinde de un cadru comun de referință, deja proiectat:

Dimineața devreme, când soarele răsare și umple casa cu lumină crudă, orbitoare.

Dimineața târziu, când trece de copacii care țin umbră, dar înainte să ajungă la blocurile din dreapta.

Și seara, când, reflectat de câteva geamuri de la blocul din stânga, ricoșează direct pe podeaua din camera ei.

Aceste bijuterii stilistice, care completează, suplinesc sau împlinesc un profil din mozaic textual, contribuie la proiecția luminii necesare asupra unei lecturi corespunzătoare a cărții, valorifică personajul prin expunerea în raport mai degrabă cu gândurile decât cu faptele, îi dau contur și, în relație cu partenerul de viață, cu mama ori cu alte personaje, ba chiar și cu obiectele casnice, ori cu copacii, curtea, vecinătatea, îl definesc într-un soi de inocență rarisimă în literatură. Mai mult, într-un discurs limpede, în care sugestia funcționează preponderent la nivel metonimic, nu metaforic, melancolia există și se insinuează, după cum susține și Bogdan-Alexandru Stănescu pe coperta 4 a cărții: „Scenele intime, relația candidă cu obiectele casnice, micile nesigurante, negocierile zilnice ale cuplului sunt semne exterioare ale inocenței care însă de rearanjează pentru a schița peisajul intern al melancoliei”, devoalând și ascunzând în egală măsură.

SUMAR

La ce e bună analiza scalară într-un câmp literar vectorial?	5
Note asupra volumului II. Deschidere în raport cu volumul III	13
I. POEZIE	17
O recuperare pentru literatura Brașovului a „generației pierdute”	19
Fabule altfel, de altfel fabule	23
Pastelul ca simplă convenție	26
Cuvânt modelat din plasmă	31
Regăsirea ordinii cosmice printr-un cuvânt pierdut	37
Despre forța de sugestie a tăcerii.....	43
À la manière	46
Paralelipipedul gri cu un colț sfărâmat.....	51
Despre un altfel de concret și despre implacabil	55
Proba de muțenie poetică	60
Literatură de sertar	63
Poezia ca rugăciune suprarealistă.....	71
Poezia ca desfășurare hegeliană de sine	75
Postmodernismul autohton. O cale.....	80
Limba ludică. Alta decât cea kareliană	88
Cea mai frumoasă poezie a Brașovului	93
Poezia din centura de asteroizi intergeneraționali	100
Arta supremă a războiului este să îl supui pe inamic fără să lupți, spunea generalul	105
Selfie cu Lana	109
Euridice pe malul însuflețit al Styxului	117

Zo reloaded	121
Tăceri voluntare	127
Lupta autorului cu textul	131
Spleendoare	134
O tăcere apăsătoare despărțită în silabe	141
Poetica intervalului.....	144
Poezia golului.....	149
Fals tratat de metafizică postmodernă.....	152
<i>Mecánica del amor</i> încapsulată în chihlimbar.....	157
Când durerea ridică vălul de pe ochi	161
Acuarelă. Contururi în suspensie	165
Ingenuitate lirică	169
Dragostea ca ardere de tot.....	176
Cuminecare	181
Poetica vidului.....	187
<i>Sapiens</i>	192
Nemântuitul.....	203
<i>O mise en abyme</i> autohtonă.....	211
Consonanțe, disonanțe.....	220
Poezia-țipăt	228
Corporalitate erotică și maternală.....	233
Hărțile-piei ale crizei. Corpul geografic-fizic-textual	237
Omorârea nervului. Remanența durerii	242
Eschivă pentru a ascunde sensibilitatea	247
Antifragil	251
Poezie cu filtrul fragilității pus.....	255
Hotare fluide	259
II. PROZĂ. TEATRU	265
Lumea largă de acasă <i>sau</i> Despre nevoia de a-l recupera pe Hans Bergel	267
Despre eroi și plecări	276
Realismul magic drăganian. Singularități	286
Jocuri castaliene	299
Revărsări ale fluidului textual autohton	306

Despre tragediile jucate în amfiteatrul transilvan <i>sau</i> Istoria ca miză în proza lui Doru Munteanu.....	310
Teatru filosofic.....	321
Anii cenușii	331
Romanul fractal față în față cu muțenia criticii. Textul în oglindă	340
Vrăjmașul de sub pielea textuală	346
Despre malaxorul comunism și despre crezul simplu al iertării.....	350
Despre asumare sau, mai precis, despre ceea ce școala nu educă.....	355
Un <i>Decameron</i> actual <i>sau</i> Pledoaria unui SF-ist pentru un nou umanism.....	362
Portret de grup cu scriitori brașoveni în culori de toamnă.....	367
Mărturisiri târzii, mărturisiri continue	372
Un roman al interiorității reprimite	377
Memoria rășinii.....	382
Tentația paradisului.....	386
Literatura necunoscută a exilului	397
Instanțe auctoriale în <i>Cassa Dante</i> . Intrarea în text.....	406
Istorie vs. ideologie în întunecatul secol XX	410
Scrisori către Saint-Exupery	415
Viață și text. Metatext. Genotext	418
Despre memorie, altfel. Mize ale <i>policier-ului</i>	423
De la seriile istorice la seriile semiotice	427
Întoarcerea romanului istoric	432
Textul ca suprafață absorbantă	441
Agenda cu fantasme	444
Despre o altfel de miză a romanului polițist	449
Un proiect compozit la patru mâini. Compoziție dramatică în două tonalități	452
Subminarea textocrației	457
Insertie naturalist-postmodernă în copilăria (din) URSS	460
Teatru de umbre. Epifanii	465
Gene dominante recesive.....	470
Stadii ale conștiinței. Gradul zero al conștiinței	475
Discreție	480
Un roman ca un roller-coaster	484
Pragurile traiectului catabatic	488

Personaje în bulă. Autism. Incomunicabilitate	493
Despre identitate politică și simbolică în secuime	499
Stratificări fantastice: rame și ramuri <i>sau</i> Cele trei pacte auctoriale încălcate	504
Literatura nu este modernă. Despre comunități în descompunere și despre eliberare	509
Disonanța cognitivă a inocentului.....	515

O recuperare pentru literatura Braşovului a „generaţiei pierdute”

Prin pierderea în anii tulburi de la jumătatea secolului XX a doi poeți care au confirmat pe plan național: Aurel Marin și Radu Teculescu, dar și prin plecarea lui Ștefan Baciu, Braşovul a ratat șansa afirmării unei generații. Iar dacă Ștefan Baciu a fost redescoperit și promovat după 1989, ceilalți doi poeți, într-o curioasă confluență tematică și stilistică, au rămas în uitare, în ciuda notelor și comentariilor unor cunoscuți critici și istorici literari contemporani, G. Călinescu, Șerban Cioculescu sau Adrian Marino. Publicarea unei antologii a primei etape a creației lui Radu Teculescu, incluzând volumul de debut *Sixto Escobar* (1945) și poemele din dosarele intitulate *Noul Robinson*, *După Decembrie*, *Polul Vest* și *Vulturul Palid*, constituie cu siguranță evenimentul literar al anului 2018 în Braşov¹.

Provenind din cunoscuta familie de intelectuali transilvăneni care i-a dat, printre alții, pe primul episcop al Armatei Române, Justinian Teculescu, Radu s-a născut în 2 iulie 1924 la Alba Iulia. S-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București și a debutat cu poezii în 1939 la *Universul literar*. Ulterior a început să publice și recenzii la *Revista Fundațiilor Regale*. Radu Teculescu s-a format, însă, sub amprenta încă neînchegatului nucleu al Cercului de la Sibiu, cu care a colaborat în redacția publicației *Fapta*, unde a înființat cenaclul *Pagina a II-a* împreună cu Dimitrie Stelaru, Ben Corlaci, Constant Tonegaru și

¹ Radu Teculescu. (2018). *Poeme*. Ediție concepută și îngrijită de Tudor Teculescu. Prefață de Ion Pop. București: Ars Docendi. 320 p.

Ioanichie Olteanu. A fost închis pentru implicații naționaliste și s-a îmbolnăvit de plămâni. S-a căsătorit cu Sidonia Drapaca, profesoară de limba rusă, cu care a avut un fiu, Roger-Tudor. A început să traducă împreună cu Sidonia din Maiakovski și Cehov, dar, în ciuda proiectelor comune, profesionale și de viață, s-a despărțit de ea (pentru a-l feri pe Tudor de tuberculoză) și a plecat în 1945 la Brașov să se trateze la Sanatoriul doctorului Opreșescu. Cele șase luni de spitalizare l-au readus în fața paginii de hârtie, unde a scris preocupat de sentimentul morții poemele din dosarul *Noul Robinson*, pe care i le-a dedicat Sidoniei¹. Între timp i-a apărut la Editura ProPace volumul *Sixto Escobar*, singurul publicat antum, finalizat în manuscris în ianuarie 1945.

La Brașov începe colaborarea cu *Drum nou*, dar se reinternează la același sanatoriu, unde scrie, măcinat de gândul Marii Plecări, poemele din dosarul *Vulturul palid*. Aparent se adaptează estetic la noile cerințe politice, dar, în realitate, rămâne un elegiac și reacționează ca un întârziat în veac și un grăbit în viață. În 25 martie 1949 participă la Congresul Scriitorilor, așadar reprezintă Brașovul, alături de Ion Sassu-Ducșoara, la înființarea Uniunii Scriitorilor din România și, implicit, la configurarea filialei Brașov pe scheletul Asociației Scriitorilor din Țara Bârsei. Este numit, după excluderea lui Sassu-Ducșoara din partid și din uniune, secretar (salariat) al filialei brașovene și primește locuință. Se bucură de o ultimă apariție antumă, traducerea *Livezii cu vișini* la Cartea Rusă, dar începe să plătească pentru „vina de a fi fost format în cultura burgheză”². Primele reacții apăruseră după publicarea volumului *Sixto Escobar*, în februarie 1947,

¹ Grigore Cojan, autor al cunoscutei lucrări *Amintiri cu scriitori brașoveni*, 2 vol., publicate în 2002 la Editura „Dealul Melcilor” din Brașov, afirmă că în prima perioadă de spitalizare Teculescu scrisese *Vulturul alb (palid)*. După descoperirea dosarelor cu versuri și publicarea lor în volumul *Poeme* a devenit cert faptul că *Vulturul palid* a fost scris între 24 octombrie 1946 – 8 aprilie 1947 în Sanatoriul T.B.C. din Brașov (cea de-a doua internare a poetului). Acele „40 de file de caiet cu poeme” nu sunt altele decât cele din volumul *Noul Robinson*, dedicat soției de care abia se despărțise.

² Grigore Cojan, *op. cit.*, vol. II, p. 42.

când Ovid S. Crohmălniceanu găsea în textele lui Radu Teculescu refuzul de participare la viața epocii și refugiul burghez în călătoriile imaginate. Din fericire, o replică importantă la articolul lui Crohmălniceanu din *Contemporanul* i-a aparținut lui Adrian Marino, care nu a citit poezia în cheia ideologică a vremii și, prin urmare, a pus în valoare „aspirația profundă, organică” a lui Radu Teculescu în decorurile simboliste ale creației sale, nu în decorul unei societăți alunecate spre comunism:

Două sunt motivele care obsedează pe poet, convertibile în ultimă analiză într-o singură notă centrală: aspirația melancolică spre visare, propulsoare a unui violent sentiment de evaziune. A-l suspecta de poză livrescă (Edgar Poe este des citat), după cum am văzut, este fără sens. Dimpotrivă, toate indiciile vorbesc în direcția unei certe sensibilități crepusculare, a unei aspirații organice spre visarea calmă¹.

Au urmat alte reacții la adresa lui Radu Teculescu din partea redacțiilor unor publicații, în special de la *Viața Românească*, care îl considerau pe poetul brașovean a fi „decadent și prea liric”, refuzând astfel orice posibilități de colaborare.

Poetul se stinge în 27 ianuarie 1953, iar ultimul poem trimis antum, *Drum*, îi apare o lună mai târziu în *Almanahul literar* la Cluj (viitoarea revistă *Steaua*), acolo unde Ioanichie Olteanu îl îmbiase să se retragă.

Revenind la volumul *Poeme*, cuprinzând textele din *Sixto Escobar* și din celelalte patru dosare nepublicate, criticul și universitarul clujean Ion Pop rezuma în prefața lucrării:

Cum se poate vedea, cele cinci volume de poezii scrise de Radu Teculescu au apucat să construiască foarte devreme un mic univers care, dacă nu e numai al său, ci se împărtășește și din multiple ecouri de lectură, a reușit, totuși, să-și găsească, cu ezitări, ocoluri, reveniri, un timbru ce poate fi recunoscut într-un cor de voci lirice contemporane relativ armonizate. A mers alături, în

¹ Cronica, semnată de Adrian Marino, a fost publicată în *Națiunea*, vineri, 30 mai 1947, parvenită prin intermediul lui Tudor Teculescu, fiul poetului, a fost republicată în paginile nr. 3/2017 al revistei literare *Libris*.

prea scurta viață, de poeți cu care se încheia o epocă – a lirismului generos și a reveriilor simțite oarecum ca fiind în opoziție cu „realitatea aspră la îmbrățișare”, cum zicea Rimbaud –, a cărei atmosferă și ale cărei muzici au încercat să le prelungească în ora deloc prielnică unor astfel de idealuri. Poate mai mult decât toți aceștia, poetul brașovean a rămas ancorat în convenția acelor reverii în parte „datate”, pe care a reușit, însă, adesea să le pună în ecuație cu lumea pornită pe calea alienării, a rupturii de natură, purtând încă stigmatul traumelor provocate de un măcel abia încheiat, cu urmări greu de prevăzut.

Așadar, Radu Teculescu a propus, în culorile unui symbolism întârziat, sub influența livrescă a unor E.A. Poe, Ch. Baudelaire sau p. Verlaine, o poezie a căutărilor în călătoria spre țărni nedescoperite. Prieten cu Atlasul și având conștiința Marii Plecări, Radu Teculescu a ridicat ancora din primul vers al primului său ciclu anunțând: „Prietenii, toate cărările duc într-acolo...” și a propus o poezie a „explorării pe meridianele visului” (Ș. Cioculescu), pe străniile itinerării din Pacific, peste care se varsă iluzia codrilor brașoveni, sub un galben explicit al toamnei șuierătoare și sub un albastru sugerat al mareelor.

Radu Teculescu se expune în ipostaza de nou Robinson, pe o insulă neinclusă în atlase, în așteptare. Nu întâmplător, *După Decembrie* rezumă călătoria și acostarea în cele două cicluri, în insulele de versuri din pagini, luând forma unui *Arhipelag al căutărilor* și a unui *Arhipelag al împlinirilor*. De aici se întrezărește orizontul noii plecări: „În aerul acesta cu gust coclit de aprilie/ Cu sufletul înăbușit al metalelor,/ Va veni desigur cel ce-mi va spune: „Hai, Teculescule!/ Barca e trasă la mal, ora-i prielnică!”. Sub lumina călăuzitoare a constelațiilor clasicilor, cerul viitor al noii călătorii ar fi putut aprinde luminătoarele arhipelaguri de poeme: „Herghelie de stele-alungată/ Spre cer viitor,/ Astfel aste poeme/ Nemăsuratului mâine.”. Să sperăm că aceste poeme din antologia pe care ne-o oferă fiul său, Tudor Teculescu, descoperite târziu pe cerul literaturii române, vor lumina spre a reface cărările pierdute de Radu Teculescu prin codrii și pe străzile Brașovului, sub ademenitoare chemare a zeului Pan.

Fabule altfel, de altfel fabule

„Literatura de sertar”, concept instaurat ca o promisiune în anii de după căderea comunismului în România, s-a dovedit a nu fi chiar atât de cuprinzător și nici atât de relevant pentru literatura română de prim raft. Promisiune mai degrabă a unor edituri care au deschis seria de apariții de carte cu scrieri interzise în anii comunismului, „literatura de sertar” nu a confirmat așteptările, poate exagerate, ale unui public avid de ceea ce este tănuț și nevalorificat. În lumina acestui concept au ieșit la iveală mai degrabă jurnale și corespondență decât poezie și proză. Foarte rare au fost lucrările cu adevărat ascunse în sertarele vremurilor. Dar, într-un timp care s-a îndepărtat de grozăviile constrângerilor, cu un public tânăr care nu a resimțit îngrădirea libertăților, aceste lucrări au devenit tăcute sau anacronice, așadar lipsite de căutare.

Una dintre lucrările de o redutabilă vigoare, intitulată voit *Literatura de sertar. Fabule altfel*¹, dedicată, printre alții Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca, propune scurte povestiri alegorice în versuri, scrise de Ioan Voaideş între 1978 și 1992, satirizând o societate decăzută moral: societatea comunistă. Ce ar fi de satirizat aici? Un amestec, în procesul încheșării, „de prostie, brutalitate, fățarnicie și minciună” (p. 8). Dar *fabulele altfel* se angajează satiric diferit, presupun o structură aparte, constau în suprimarea moralei explicite și menținerea învățăturii în adâncimea interpretării istorioarei cu tâlc. Încărcată de simboluri, cartea semnată de Ioan Voaideş devoalează o societate vicioasă,

¹ Ioan Voaideş. (2016). *Literatura de sertar. Fabule altfel*. Brașov: Arania. 108 p.

pe care autorul o pune sub semnul yiciului suprem al comunismului, lenea: „Prima calitate a seminției unui comunist este lenea, care îl ajută să rămână sărac. Și dacă își ține stomacul în șomaj, îi vede pe toți ghiftuiți și urlă lozinci” (p. 5)¹, sau, mai plastic: „Molipsindu-l lozincile de la naționalizare,/ păduchele se crede clasă muncitoare” (*Parazitul*, p. 76). Cruzimea clasei politice comuniste (manifestă, sau doar potențială), încercând să obtureze căile de expresie a ființei umane și a tot ceea ce se manifestă liber în ea (a creației artistice, de exemplu, nefiind capabilă a înțelege puterea creatoare), produce monștri sancționabili prin satiră. Ilustrativ este *Portretul* scris în 1981:

Mestecatul acesta în culori aduce cu frecarea unei maioneze./ (*Observă tiranul roz în timp ce îl rugau să se așeze*./ Da, da. Artistul nîcîcînd nu s-a bucurat de atîta stimă./ Și ce conduce el?/ O pensulă, care, subțire fiind, îi spune penel,/ o notă prin gătlee, ori în coadă o rimă./ Eu, totuși, am hotărât stimularea celor ce zugrăvesc lumină./ Ceilalți n-au talent, de vreme ce spre umbră înclină./ (...)/ Pictorul așeză pe șevalet o oglindă și un brici:/ – Pof-tim! Dichisește-te precum zici./ Și țârrr! telefonul sună sec:/ – Li-muzina așteaptă! Azi termini marele portret!/ Ud leoarcă, ase-menea unuia înhămat la edec,/ artistul sare din așternut, inspiră discret.../ (*Făcuse pe el*./ În baie, apă de nici un fel./ Țârr! un sunet cuprins de isterie./ De data asta e de la sonerie. (*Portretul*, pp. 15-16).

Morala explicită lipsește în toate cazurile. Nici nu este necesară. Noua „fabulă citadină”, cum o denumise Tudorel Urian în prefața la culegerea de proză scurtă intitulată *Mămosul*², se caracterizează prin gravitatea cu care Ioan Voaideş abordează căderea morală. Morala e implicită. E în lector și în propensiunea sa spre interpretarea alegoriei. În *fabulele altfel* ale lui Ioan Voaideş, în general, semnificația zoologică sau botanică din fabulele clasice nu este abandonată, ci doar cumînțenia faptei de

¹ Cartea este însoțită de un interviu cu autorul semnat de Aurel Ion Brumaru și intitulat *Monștrii au fost detronați* (pp. 7-12).

² Ioan Voaideş. (2010). *Mămosul*. Prefață de Tudorel Urian. București: Minerva. 220 p.

suprafață din povestirea cu tâlc, care păstrează cel puțin semnificația satirică. În povestirea cu tâlc din *fabulele altfel* se ascund și morala, și simbolurile societății comuniste: „Ciocanul însoțit de pistol/ (*aflase că e forță conducătoare*)/ bate secera în gură (...)

(1987, p. 33); „Ion vomită des! De ce oare?/ Să-i fie invadate și spațiile interioare?” (*Patologie*, p. 44); „– Urî! Sî! Sî! Se chinuia un prichindel privind o hartă./ – Până începi școala s-o lăsăm moartă!/ – Tăticule! Are bârlog?/ – Da și nu, fiindcă vi-sează ceva călduț și caută mereu./ Săpatul e plictisitor și greu” (*Conversație*, p. 47).

Efectele sunt create nu numai prin figuri de stil (dintre care, evident, alegoria și personificarea sunt dominante), ci și prin notații regizorale, care răstălmăcesc înțelesurile simplului discurs, rupt de contextul producerii. Contextul discursiv creează miracolul interpretării, oferă lectorului cheia cu care pătrunde în înțelesuri:

– În calitate de urs și prezidiu, vă admit să vorbiți!/ (*Asistența în cor: Să ne trăiți!*)/ – Atunci, mormăie ursul, să trecem la obiect!/ (*Dinții participanților dărdăie de respect.*)/ Frunzele căzute liber din copaci, intră la consum! (*Privilegiu pe care istoria e silită să-l vâre în album.*)/ Iarba va convinge bizonii, cămilele, renii invitați, că avem viitor!/ (*Și atmosfera e favorabilă punctului următor.*)/ Astăzi vom alege pe cel mai capabil dintre noi!/ (*Semnul mirării trece prin iepuri și boi.*)/ Deci, fiecare hotărâște cui i se încredințează./ (*Și ursul aplică, pe loc, chestia cu vigilența trează.*)/ Îl propun..., pe mine și gata!/*(Un porc fără belciug trece în procesul verbal, alesul și data.)*/ Peste patru ani vom vota din nou! (*Sigur, sigur, șanse egale de la iepure la bou.*)/ Vă rog! Poate am omis ceva din discurs? (*Doar faptul că tu ești urs.*) (*Codrul și democrația*, p. 19).

Eliminarea moralei care lenevește ritmul (sugerează, hâtru, Ioan Voaideş) e dinadins aleasă pentru că lenevește și cititorul. *Fabulele altfel*, cu adâncime hermeneutică, sunt un exemplu de literatură care a contribuit la „rezistența prin cultură”. Din păcate, la fel ca în fabulele lui Voaideş, „rezistența prin cultură” se produce azi, în vremuri libere, cu zgomot mediatic și cu iureș în rețele. În plus, morala continuă să rămână ascunsă.

Pastelul ca simplă convenție

Pastelurile sunt, la Nicolae Stoie, o simplă convenție. Nidecum poetul sibian școlit la Cluj și stabilit la Brașov nu propune prin *Pastelurile de la Ocna Sibiului*¹ o poezie descriptivă în care peisajul în fața căruia contemplă să reflecte stări ale sufletului. Straniu e că îl descoperim în receptarea criticii de întâmpinare ca peisagist, ca meșteșugar al formei fixe în care suprapune reflexia acuarelei în griuri (după întunecare, după violetul crepuscular al lui Bacovia) ilustrând invariabil Ocna Sibiului natală în contaminare cu eul liric contemplativ și grav. Altceva se întâmplă în volumul atât apreciat la Brașov – pentru cartea din 2007, Nicolae Stoie a primit premiul Filialei Brașov al Uniunii Scriitorilor din România pentru poezie; se întâmpla, deci, înainte ca poetul să decidă să se mute la filiala din Sibiu – care vine după 32 de ani să reconstruiască un peisaj reflectat în cristalul salin al timpului, care poartă numele de „Ocna Sibiului” și care face parte din volumul, de asemenea premiat de filiala brașoveană în 1976, *O ramură deasupra ierbi*²:

Lumea era acolo un pământ de sare,/ Vitele pășteau săratele pășuni,/ Sarea, călătorind prin lapte, spre-o lume viitoare,/ Făcu popas în mine venind de la străbuni.// Doar mama mai credea că sunt în sărbătoare/ A cărnii dulci, sarea menit să o alin./ Dar într-o zi văzu cum dă în floare/ În colțul gurii mele un surâs salin.// Și sarea picura din stelele-aburite/ Pe câmp în loc de rouă

¹ Nicolae Stoie. (2007). *pastelurile de la Ocna Sibiului*. Brașov: Editura Pastel. 111 p.

² Nicolae Stoie. (1975). *O ramură deasupra ierbii*. București: Editura Cartea Românească. 92 p.

încât spre dimineață/ Atârnau de lungă zării stalactite/ Cum iarba sub streășini țurțurii de gheață.// De jos în sus atuncea creștea de sare-un munte./ Sudoarea lui de sare se îngheța abrupt,/ Cu rădăcini de sare înfipte până unde/ Izvoarele de sare curgeau pe dedesupt.// Pe scări săpate-n sare ai meu urcau în șir,/ Atât de mulți la număr, atât de fără nume,/ Încât îmi pare astăzi că doar un cimitir/ Mormintele de sare și le mișca prin lume.// Lumea era acolo un pământ de sare,/ De tălpile de sare frământat;/ Îți mai aduci aminte, sub un cer de sare/ Sărutul meu de sare și l-am dat. (pp. 49-50).

Nici măcar acest inaugural pământ textual de sare nu este un pastel în adevăratul sens al cuvântului. E o încercare testamentară argheziană în anii lipsei de orizont, în anii furtunii de sânge în carne, care amintește de un Nichita năvalnic. Un Arghezi răsărit sălbatic în peisajul egal al unui echinox transilvănean (inclusiv cu majusculă) era mai degrabă conturul după care să-și modeleze, în metrica inegală, dar de o sonoritate remarcabilă, orizontul. Până și în volumul din 1975 Arghezi va reveni inaugurând, cu creionul cu care a mângălit Dumnezeu lumea, pagina nescrisă: „Pe zăpada unei coli de hârtie,/ cuvântul” (*Arghezi*, p. 67). Șaptezecist – dacă sunt acceptate și formularea, și generația –, echinoxist din promoția lui Dinu Flămând și a lui Adrian Popescu, păstrând filonul unui transilvăneism textual care vibrează și-n peisajele însorite ale Iberiei, și-n cele ale Umbriei din peregrinările celor doi, Nicolae Stoie debutează în 1969 cu *Consemnele necesare*, la vârsta dezghețului relativ. Publică la doi ani distanță *Drumul spre solstițiu* (menținându-se în Echinox) și păstrează încă de la volumul de început și umbra unei amărăciuni transmise prin scara de sare a generațiilor, și gustul sărat al memoriei locului, pentru că Ocna Sibiului, cea care va apărea în paginile din 2007 ca revărsare salină vâscoasă, e prezentă pretutindeni. Ceva din poezia aurorală a lui Nicolae Stoie (sau Stoe, cum semna în acele vremuri), cu satele transilvane deschizându-și larg ochii în pagini, mirându-se de lumina zilei și a cunoașterii, e păstrat până la volumul publicat cu zece ani înaintea trecerii. Probabil că ceea ce rămâne constant e actul ceremonial al poeziei sale, și atunci când ea se exprimă cu

voioșia salutului din *O ramură deasupra ierbii*: „Doar Bună ziua, îți spun, Bună ziua,/ și limba mi-e umedă de emoție ca frunza/ florii pe care ai adus-o acasă în zori/ dintr-o câmpie uitată peste noapte sub rouă” (*Bună ziua*, p. 5), și atunci când, fără să salute, se trezește față în față cu fantoma propriei tinereți de care se ciocnește:

fantoma tinereții mele ratate/ din chipul meu de-acum își face mască/ fotografiile face lângă zidul vechi de cetate/ tolănită-n zăpada moale de iască// de mă uit la oglinda apei cum narcis/ chiorâș se zgâiește la mine fantoma:/ niciodată n-ai fost și n-ai scris/ ca virgil mazilescu și paul goma// zidul, cetatea, zăpada... albastre iluzii,/ transfuzii de aer prin măduva de oase;/ pasărea mihai viteazu cutreieră duzii/ frunzele duzilor îngrășă viermi de mătase// viermii l-au mâncat pe virgil și horațiu/ și dorm în cotețele lumii sătui/ ecoul foșgăielii lor umple spațiu/ dintre acel ce va fi și acel care nu-i// sunt cel mai frumos, roști radu stanca/ sunt cea mai frumoasă, șopti blandiana/ stanca sta-n castan ca/ privighetoarea ce umple de triluri poiana// castanul e acum o coloană de fum,/ o scară de sunete ce îngână clopotul/ de aer apa vavilonului unde șezum/ și plânsem imitându-le ploilor ropotul// ploaia de sunete umple un dâmb/ cu iarba amintirii din vremea trecută/ de unde fantoma cu chipul scâlâmb/ ridică steagul alb pe redută// tolănită stă lângă zidu-n paragină/ fantoma veselă și tristă;/ bea pe terasa galbenă ceai de patlagină/ și contemplă priveliștea ca o turistă. (*Prefață*, din volumul *Pastelurile de la Ocna Sibiului*).

Nu o poezie de binețe aduce volumul matur, ci una a ceremonialului trecerii, a unui ceremonial difuz, ușor dizolvabil în aerul dimineții de toamnă târzie, rece și brumat, în care se înfiripă fantoma tinereții privind pasageră peregrinările și întoarcerile în mereu același loc potențator, Ocna Sibiului, care pozează și el, ostentativ, în convenția numită poetic pastel. O întâlnire cu sine nemediată de peisaj – peisajul e doar pretextul pentru a marca pe harta literaturii, parcursul estetic al lui Virgil Mazilescu ori cel etic al lui Paul Goma – e „pastelul infidel”, cum îl numește A.I. Brumaru (există în formularea eseistului brașovean o notă de relativitate care, în peisajul tomnatic al

volumului din 2007 ar transforma și Ocna Sibiului însăși, de la bun început, în proiect fantomatic; de altfel, această închipuire de abur proaspăt pe cerul înghețat al vârstei e proiectul pastelurilor închipuite ale lui Stoie) pe care îl practică poetul. E o iarnă în așteptare, ca-n poemul *Sfârșit de toamnă pe Dealul Papistașilor*, care limpezește privirea, care permite trecerea dincolo de orizonturile pe care nu le conturase precis în volumele de debut, o iarnă din care a dispărut și Argezi, din care a plecat tiptil și tânărul Bacovia, în care prin crăpăturile textuale ale unei învechite matrițe argheziene de organizare a textului, ar putut trece lumina lui Blaga, dar prin care se întrevește un întuneric desăvârșit. Nicole Stoie a îndesat în aceste crăpături ironie suficientă, care nu ține de cald, ba chiar sarcasm, de asemenea înfrigorat, iar apoi a întins lutul moale al propriei ființe. Cu lumină ar fi putut capitona poetul propriile poeme, cu acea lumină care-l însoțea în volumul din 1975: „Merg spre mine scăldat în lumina ca o dulce tălmăcire a lumini.// În apele înghețate ale cerului tremură, albă, o stea/ și bat clopote în marile orașe ale lumii.// Lumina e dulce ca o tălmăcire a pietrei” (*Drumul*, p. 32), dar vremea echinoxului a trecut și un alt solstițiu, al stelelor reci și îndepărtate, se anunță în pagini. Sunetul clopotului se sparge de aerul rece, aerul rece poartă în cioburi sunetul clopotului auzit în tinerețe. Totul sucombă. Până și îngerul de sare al locului, plutind peste Ocna Sibiului ca personaje fără profil aerodinamic ale lui Chagall, năpârlește și se îndoapă cu cărți:

de când mă știu îmi dă târcoale/ un înger se sare; cercuri albe descrie/ deasupra mea în aerul suprasaturat/ de aripile îngerilor din poemele cu îngeri/ ale lui v. voiculescu de aripile îngerilor/ din poeziile locuite de îngerii/ lui nichita stănescu; abia de-nflorea/ pe săratele-mi buze cuvintele/ înger îngerelul meu și aerul se umplea/ deasupra mea de foșnet de aripi și/ norii de sare se roteau precum ulii/ cu privirile-nfipte în spatele șoarecilor/ ce aleargă toamna prin miriștea-n flăcări:/ „ia cartea, mănânc-o”, îi spun,/ „satură-te odată”, îngerului de sare din livadă/ golaș de parcă ultimii fulgi de zăpadă/ nu i s-ar mai prinde de aripi: mais ou sont,/ mă întrebă și mestecă-n silă filele cărții/ nu lasă nimic în farfurie ca unul/ ajuns din întâmplare la cantina săracilor:/

acolo ți se bagă pe gât orice, dar gâtul/ îngerului de sare e un tub de sare/ unde văzduhul când se răstoarnă/ se-aude-n zori țipătul răgușit de goarnă/ scos de trompeta lui crăcea pe deal/ ori de câte ori îngerul de sare își lua zborul/ peste casele cu acoperișuri de țiglă roșie. (*Îngerul de sare*, din volumul *Pastelurile de la Ocna Sibiului*).

Descompunerea de sus, a îngerului năpârlit care pendulează în aerul strident al toamnei peste olane e dublată de cea de jos, a poetului însuși, coborât în amintire „pe timpul cârciumii lui bărbătoaie”, printre fantomele de scrum care au populat-o: „și stau în crâșmă și visez s-o am pe/ frumoasa pentru care beau cocârțuri/ de mă trezesc în zori de zi cu crampe/ și îți recit în loc de versuri pârțuri” (*Cârciuma lui Bărbătoaie*).

Nu impresii pasagere populează *Pastelurile de la Ocna Sibiului*, ci, în ciuda fantomaticelor prezențe care îndrumă pașii lectorului pe strada Mihai Viteazu, ori în căutarea umbrei lui Petőfi, ori pe malul Visei, consistentele imagini ale unei locuri perpetue. Acesta e pastelul-convenție al lui Stoie, un altfel de poezie a unui poet autentic, cu voce clară, limpede ca sunetul clopotului în aerul înghețat al toamnei târzii, în așteptare.

Cuvânt modelat din plasmă

Claudiu Mitan este un poet discret, tăcut, singular și înșingurat, un poet selectiv în deschiderea spre ceilalți și selectiv în raport cu propria emisie lirică. A scris doar patru volume de versuri: *Știința și bucuria secretă* (1998), pentru care a fost recompensat cu premiul pentru debut al filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor, *Clonarea* (1999), ambele publicate la editura generației '80, Paralela 45, apoi *Să curgă această memorie* (2004), apărut la editura lui Alexandru Mușina, Aula, respectiv *Anotimpul ascuns* (2007)¹, asupra căruia ne vom îndrepta, pentru început, atenția. Claudiu Mitan debutase în *Amfiteatru* în 1966 și, apropiat fiind de Virgil Mazilescu și de Daniel Turcea, a frecventat cenaclul „Nicolae Labiș”. A păstrat distanța și decența într-un soi de atitudine atipică spațiului încordat al Brașovului literar. Mai mult, poezia lui a menținut o anumită distanță, ba chiar și o formă de expresie de sine esențializată, îndelung șlefuită, cultivată, vag atingătoare a temelor mari ale poeziei anilor de schimbări majore de registre și paradigme.

Perspectiva lui Claudiu Mitan este una dintr-un unghi aparte, chiar dacă nu ocolește marile teme, ci mai degrabă se îndreaptă tendențial spre acestea. În textul introductiv, A.I. Brumaru punctează această dicțiune particulară, marcată de proiecția și halucinația romantică: „Temele mari ale universului nu sunt, așadar, cum s-ar crede la o apreciere sumară, refuzate în poezia lui Claudiu Mitan, ele sunt însă reduse la înfățișarea

¹ Claudiu Mitan. (2007). *Anotimpul ascuns*. Prefață de A.I. Brumaru, cuvânt însoțitor de Andrei Bodi. Brașov: Editura Kron-Art. 88 p.